

בעניני תענית - שיעור 718**I. פסקי רב שלמה זלמן אויערבאך מספר הליכות שלמה**

- (א) **אין עושין תתונה** בליל י"ז תמוז דהואיל דדיני בין המצרים מתחילים כבר בלילה ודלא כהאג"מ (ב - קס"ח) שהתיר בשעת הדחק
- (ב) **וכן אין נכון לעשות סעודת שבע ברכות** בלילה זה דבעל נפש יחמיר בכל העינויים אף בלילה אבל במוצאי י"ז בתמוז עושין שבע ברכות דאין נוהגין דיני בין המצרים כנגד שמחת חתן וכלה
- (ג) **תענית אסתר** שאני משאר תעניות שהיא רק מנהג לזכר התענית שהיה בימי מרדכי ולכן מותר לעשות החופה וז' ברכות בליל התענית
- (ד) **אין הקטנים מתענים** בתעניות הציבור עד הגיעם לבר מצוה ואף בתעניות הסמוכות ליום הגיעם למצות לא ישלימו התענית אלא דינם ככל קטן שרשאי לאחר הזמן אכילתו ותו לא ואוכלים כדרכם וה"ה בת"ב
- (ה) **לענין קטן שהגדיל** בעשרה באב או ב"ה בתמוז שחל ביום א' ות"ב נדחה ליום א' נוטה לומר דפטור מהתענית משום דתענית נדחה היא בגדר תשלומין וצ"ע
- (ו) **הוא אמר בג' דברים** הורגלו רבים לעשותם ג' פעמים ואין להם יסוד על פי הלכה (כ) תענית הקטנים ג' פעמים קודם בר מצוה (כ) קריאה בספר תורה ג' פעמים כדי להתיר ע"י כך טלטול ממקום למקום (ג) ונטילת ידים ג' פעמים לתפלה שהורגלו אגב נטילת ידים שחרית שמפני הרוח רעה שצריכין ג"פ וגם לסעודה אין צריך ג' פעמים
- (ז) **מי שעל פי פקודת הרופאים** אינו רשאי להתענות ב"ז בתמוז וכן בתשעה באב אלא באחד מהם בלבד יתענה ט' באב ואף שדעת הרדב"ז (ד - י"ג) דכל כה"ג אמרינן מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה מ"מ לא נקטינן כן
- (ח) **רופאים המתעסקים בנתוחים** הורה שלא יתענה אפילו בט' באב מ"מ אינו כן ביום הכפורים
- (ט) **מי שיום חופתו** חל בסמיכות ליום התענית יסמוך על תענית הציבור שתעלה לו גם כן לשם התענית שלפני הנישואין ולא יתענה שוב ביום החופה דארבע תעניות חיוב הם מדברי קבלה ואילו תענית זו אינה אלא מנהג
- (י) **תענית יאהרצייט** יום שמת בו אביו ואמו אף שמצוה להתענות בו (ש"ע" - ד) מכל מקום בזמנינו מפני חולשת הדורות מקילים בתענית זו ונראה דה"ה לענין נפלו תפילין מידו על הארץ
- (יא) **ספר תורה שנפל** מתוך ארון הקודש רח"ל אין הציבור מתענים כיון שלא נפל הספר מידי אדם ואם נפל רק מצד אחד וצד השני נשאר ביד המחזיק דאין מתענין אך הורה שהמחזיק בעצמו ראוי שיפריש מעות לצדקה ועיין באג"מ (ג - סו"ס ג) דיש להתענות אף כשנפלה באונס וגם כל הרואין ואף שרוב מפרשים לא מפרשי כן ואם לא נפל כל הס"ת אלא רק מידו אחת ומהראוי להתענות אבל הרוצה להקל נמי אין מזניחין אותו

II. עוד הערות

- (א) **רחיצה בחמין ביום התענית - עיין בשער הציון** (תק"ג - ה) דהביא הפמ"ג דאסור בחמין אבל מותר בצונן וקשה לדבריו דצריך להיות אסור אפילו בצונן מדין מר"ח עד התענית ולכן יותר טוב לרחוץ בחמין בלילה או בפושרין ביום (ד"ע) ואפשר דשאני מקוה דאין נוהגין איסור כנגדו אפילו ביום בחמין
- (ב) **רחיצת הפה במים יש להתיר במקום צער** רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה ובמקום צער גדול מותר אפילו בט' באב (מ"ב תקס"ז - י"ח) וכן מותר לצחצח השיניים במברשת במקום צער (שו"ת מנחת יצחק ד - ק"ט)
- (ג) **יש מחמירים שלא לשמוע כלי זמר ונגינה אפילו בטייפ** (פסקי תשובות תק"ג - ו בשם הקיצור שו"ע) וה"ה ריקודין כמו מר"ח עד התענית
- (ד) **בתספורת וכיבוס בגדים יש להחמיר** אם יש דין מר"ח עד התענית מ"מ צ"ע בזה
- (ה) **תרופות מותר לחולה** ואם צריך לבלוע במים צריך לעשותו מר (אג"מ ג - ה"ב) ואין להתיר במים אלא באופן שאם לא לקחתה יגיע למי שפטור מהצום

(ו) חולה וכל מי שפטור מן התענית הותרה לגמרי ואין צריך לצום תענית שעות אף אם יש ביכולת לצום שעות (תק"ז - ו) ומיהו נוהגין להתענות והמקיל לא הפסיד וכ"כ הערוך השלחן וע"ע במ"ב (י"ד) שצריך לצום תענית שעות

(ז) עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה אין להתענות בג' התעניות אלא שנהגו להחמיר (רמ"א תק"ג - ה) ואם מרגשת חולשה אין להחמיר (מ"ב ג) ויש מקילים אפילו אינן מצטערות ויש מקילים בכל הנשים שיכולין ללדת עוד וצ"ע בקולות אלו

(ח) תפלת עננו לחולה או קטן - עיין בבה"ל (תקס"ה - ד"ה צין) דיחיד שאינו מתענה אין לומר עננו בשום פנים כהמאמר מרדכי ודלא כהב"ח אמנם המ"ב (תקס"ח - ג) כתב שמי שאכל יכול לומר עננו ביום "התענית הזה" ועיין בשו"ת שבט הלוי (ה - ס - ז) שמתרין דבסימן תקס"ח מיירי ששכח ואכל ועיקר התענית עוד עליו ובסימן תקס"ה מיירי שאינו מחויב בהתענית ולכן כן העיקר לקטן ולחולה דאינם אומרים עננו

(ט) לעולה לתורה אין לקרות למי שאין בדעתו להשלים התענית (מ"ב תקס"ו - כ) אבל לשחרית מותר אם היום בלאו הכי צריך לקרות בתורה ויש מחמירין דיש חשש ברכה לבטלה ויש מקילין דהברכה מפני כבוד הציבור (מ"ב כ"ה) אמנם דעת החת"ס (ק"ז) דתענית ציבור הרי הוא יום שחייב בקריאת התורה ואפילו אין כלל מתענים חייבים לקרות בתורה ומ"מ ספק ברכות להקל ולכן צריך לקרות דוקא המתענים וה"ה להבעל קורא לקרות ויחל אמנם להוצאה והכנסה ולהגבהה ולגלילה מותר לתת למי שאינו מתענה (פסקי תשובות תקס"ו - ז)

(י) מי ששכח ובירך על המאכל או משקה בתענית ונזכר מהתענית

(כ) לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא

1. להרמב"ם (זרכות ח - ט"ו) דאורייתא וכן פסק השו"ע (רט"ו - ז)
2. ולתוספות (ר"ה ל"ג) שהוא אסמכתא בעלמא והוא דרבנן וכן פסק הפרי חדש (קכ"ח) וחזו"א (קל"ז - ו) ועיין במ"ב (רט"ו - סק"כ) השם בלא ברכה אפילו בלעז לדברי הכל דאורייתא
3. לשיטת הרמב"ם אוכל או שותה פחות מכשיעור שלא יעבור על איסור דאורייתא וראיה משבת (ז) דהדביק פת כתנור התירו לו לרדותה קודם איסור סקילה (ר"ז - ו) אבל לשיטת התוספות טוב שלא לשנות כי הוא שוגג על דרבנן וזה טוב יותר ממזיד על דרבנן ושב ואל תעשה עדיף

(כ) יש מחלוקת אם יכול לטעום בתענית

1. שיטת הר"ן בשם הרא"ה דשיעור איסור אכילה בתענית הוא ככותבת והובא בכ"י (תקס"ח) וכן כתב השו"ת צמח צדק בשער המילואים (ח)
2. שיטת העקרי הד"ט שאסור לטעום כלל בתענית ולכן יש כאן ספק איסור בתענית ואין ספק מוציא מידי ודאי איסור דלא תשא

(ג) לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

1. השו"ת פנים מאירות (ג - ט) הוא מחיקה על ברכה לבטלה ועוקר האיסור לגמרי
2. הערוך השלחן (סוף ר"ו) רק בגדר סליחה ולא מחיקה
3. החזו"א (קל"ז - ו) מחיקת האיסור כיון שהוא רק דרבנן
4. טועם ופולט דלכמה פוסקים לא הוי ברכה לבטלה (תשובות והנהגות ח - ש"ט)
5. ועיין ברמ"א (רע"ח - ה) בענין הבדלה וברמ"א (תקט"ו - ח) בענין מוקצה
6. ועיין ביביע אומר (י"ד - ז - ה) לענין מאכלי חלב ובבשר בשבוע שחל בו ת"ב ועל מאכל האסור מצד עצמו

(יא) התשובה היא העיקר ולא התענית - עיין ברמב"ם (תענית ה) דעיקר מטרת הצום כדי לפתוח דרכי התשובה ועיין במ"ב (תקמ"ט - ח) דאין התענית אלא הכנה לתשובה ואותם האנשים שכשהם מתענים עוסקים בדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר וכ"כ הגר"ח מבריסק אם אין תשובה חסר בקיום עיקר חפצא דצום ולכן לא רצה לגזור צום עבור אחינו בני רוסיא ולא להקל באנו על כח התענית אלא להחמיר בחיוב תשובה ולפי"ז אף האנשים הפטורים מלהתענות אינם פטורים מחיוב התשובה שיש על כל הציבור ועוד הג' תעניות בזמנים אלו הם מנהג (רמ"ס ה - ה) אמנם התשובה היא מצות עשה בכל עת (תשובות והנהגות ג - ק"ד)

(יב) לכן יש חיוב על כל אחד ואחד לקבל עליו לתקן רק דבר אחד כמו בלימוד התורה או בתפלה או בגמילת חסדים וכדומה ורק דבר קטן שהוא בטוח שיכול לקיים ויהיה לו ולכל משפחתו ולכל קהל ישראל לזכות גדול להביא הגואל צדק במהרה בימנו